

KERESZTÉNY MAGVETŐ.

XXXIX. évf.

November—December

6-ik füzet.

A calvinismus.

III.

„Az imádságról, hol az úrimádság is megmagyaráztatik“.

„Az ima a subjectiv vallás első, természetes nyilvánulása“. Mint a virág kelyhéből az illat, úgy emelkedik a vallásos lélekből az áhitat. Az ima fogalmából önkényt következik, hogy mióta az ember egy rajta felül álló hatalom létezését hitte vagy csak sejtette, egy vagy más formában hozzá mindig imádkozott. És ha a Genesis 4 r. 26 v.-ben Énosról olvassuk, hogy az ő idejében „kezdett az Urnak neve segítségül hivatni“, ez csak azt bizonyítja, hogy az ember, a fejlődés útján, fokozatosan jutott el az Istennel való viszony ama magaslatára, a honnan imádsággal kereshette fel a legfőbb hatalmat. De mihelyt ez a viszony kifejlődött, azonnal megteremtette első gyümölcsét: az imádkozást. Innen kezdve az ima kiváló helyet foglal el a vallások történelmében, úgy is mint magán ima; de úgy is, mint a nyilvános cultusnak egyik legfőbb alkotó része.

Kétségtelen, hogy az ima kezdetben Istennek segítségül hívásából, vagyis tisztán könyörgésből állott. Ehez járult a dicsérő vagy hálaadó elem, a mi által a hívő nemcsak segítségül hivta Istenét, hanem az elvett jókért dicsőítette, magasztalta. Nem hiába, hogy az ilyen értelemben vett imádkozás az embernek lelki szükséglete, mert arra mindenkoron kiváló nagy súlyt helyezett. Hogy annál nagyobb ünnepélyességgel történjék az imádkozás, bizonyos külső formások keletkeztek körülötte. S mennél inkább ragaszkodott az imádkozó a külső szokásokhoz, annál inkább remélhette imája sikerét. Így aztán sokszor megtörtént, hogy a külső szertartások tarkaságában az ima levetkőzte igazi lényegét s elveszítette valódi értékét.

Izrael népe már a magán imádkozást is bizonyos külsőségek között végezte. Megválasztotta a helyet, hol imádkozzék.

Nevezetesen kedvelték a magas hegy tetejét, a ház csöndes szobáját s különösen a szent hely udvarát. A testtartást illetőleg is különböző szokások fejlődtek ki. Némelykor állva s a fejet meghajtva, máskor letérdelve, máskor ismét egészen a földre borulva végezték az imádkozást. Ima előtt szokás volt a kezet megmosni s azt vagy az ég, vagy a szent hely felé tartani. Ugyancsak szokás volt az arcot a szent hely felé fordítani; de már a nap felé soha, hogy ez által a napimádásnak még látszata is elkerültessék. A babyloni fogság után az imádkozónak kötelességévé tétetett az úgynevezett imaszijjak használata, mely arra figyelmeztette a népet, hogy a törvényt elméjével és szívével tartsa meg.

A magán ima lassankint átment a nyilvános istentiszteletbe is. Az áldozásnak egyik alkatrészévé lett s a pap rendszeren imával bocsátotta el az áldozót. A zsinagógában végzett ima alatt, hogy az imádkozó figyelme annál inkább lekötve legyen, szokás volt az imádkozót gyapju- vagy szőrtakaróval befödni. A mózesi törvény még csak egy pár alkalomra rendel nyilvános imát. Azonban már a Dávid idejében szokás volt naponta háromszor: reggel, délben és este imádkozni.¹ A babyloni fogság után mindinkább a törvényszerűség kezdett a vallásban uralkodni. Nem csak részletesebben körülírták az imádkozás idejét, hanem a különböző alkalmakra megszabott imaformulák keletkeztek. Az előírás szerint végzett ima érdemszerző cselekedet lett. Így lassankint a vallásos léleknek ez az önkénytes és természetes megnyilatkozása, különösen a farizeusok kezében üres gépies cselekménynyé süllyedt alá. Sőt a Talmud szerint, csak a zsidó nyelven mondott ima nyomában jár az ég áldása.

Az imával kapcsolatosan kifejlődött eme külsőségek mellett, igen lényeges az a kérdés, hogy vajjon a különböző időkben mi volt az ima tartalma és az imádkozás ezéja? A ki e kérdésre részletesen akarna felelni, annak reá kellene mutatnia a vallás alakzatainak s fejlődési fokozatainak ama tarkaságára, a mely együttesen a vallás történelmét alkotja. Mert ima és vallástan egymással mindig bizonyos összefüggésben és kapcsolatban jelennek meg. A milyenek voltak az embernek val-

¹ Szekrényi Lajos: A bibliai régiségtudomány kézikönyve 224 l. Szeged, 1894.

lások fogalmai, olyan volt imájának a tartalma és célja is. A mint változott Istenről, világról, az Isten és ember viszonyáról, az Isten akaratáról s az ember üdvösségéről való felfogás: úgy alakult át ezeknek megfelelően az ima tartalma is. Kétségtelen, hogy az ima őseredeti ereje hasonló a shamanok hatalmához, melylyel a felsőbb lényeket kormányozni s az égnek parancsolni tudtak. A régi imának ez a legáltalánosabb jellemzése. Ezen belül megszámlálhatlan alakban végtelen vegyes tartalommal jelenik meg. A polytheismus korában, az egymással versengő istenekhez egymással homlokegyenest ellenkező érdekekért imádkoztak hiveik. A harczó felek mindenike sokszor fenyegetéssel is a maga részére követelte a győzelmi babért saját istenétől. Napfényért imádkozott az egyik akkor, a mikor szomszédja éppen esőt kért. Sőt még a monotheismus kifejlődése után is nagyobb erővel és befolyással volt az ima, ha az az egyik nép ajakán hangzott el, mint a másikén.

Hát még a fejletlen világnézet mellett, milyen lehetetlen kérések szállottak el sokszor az imádkozó ajkairól!? A míg a világnak egységével, az abban uralkodó törvényszerűséggel, az ok és az okozat összefüggésével ismeretlen volt az ember, addig hányszor kérte a természetfölötti hatalmat, hogy a természeti erőket vagy siettesse, vagy útjokban föltartóztassa; hányszor kért aratást vetés nélkül s győzelmet elszánt küzdelem nélkül. Igen, mert e felfogás mellett lehetséges volt, hogy az isteni erő közbenyúlására a hold megálljon s a folyam vize magasra föltornyosuljon. Lehetséges volt a halott test megelevenülése s a tenger vizének kettéválása. És a bizó lélek e fölfogásoknak megfelelően terjesztette elő a maga könyörögését.

Tovább menve, az embernek a saját céljáról, rendeltetéséről és üdvének föltételeiről való tájékozatlansága is sok ideig adott alkalmat a téves imádkozásra. Sokszor kért az ember Istenétől olyat, a melyek, ha teljesültek volna, éppen az ellenkezőt eredményezik, mint a mely célból mondattak. A farizeus a saját tökéletességének a hitében már nem is kér semmit Istentől, hanem dicsekszik előtte. Sőt még a tanítványoknak is szemökre veti Jézus, hogy nem tudják mit kell kérniök a saját üdvök érdekében.

Ne ítéljük el a léleknek e kalandozásait. Ne bélyegezzük

tévelygésnek azokat. Minden fa olyan gyümölcsöt terem, a milyent rendeltetése és természete szerint teremhet. Mászt hiába várnánk tőle. Az emberi lélek olyan, a minővé környezete és légköre formálja. S igen természetes, hogy neveltetésének megfelelő gyümölcsöt teremhet csupán. A míg az emberiség nem érkezett el Isten lényének, gondviselésének, akaratának, világkormányzásának helyes ismeretére; a míg nem ismerte az ember a tulajdon élete czélját, hivatását és rendeltetését: addig imája sem lehetet tiszta és a mi fogalmainknak megfelelő. E magaslatra csak a fejlődés hosszú útain juthatott el a lélek. A végén is az ima mindenkoron mélységes vallásos érzelemből fakadt. S a vallásos lélek bármilyen lehetetlen dolgot kért ama felső hatalomtól, az neki éppen olyan megnyugvást szerzett, mint nekünk szerez Jézus emez imája: „Atyám legyen meg a te akaratod.“ És a mint a multnak vallásbeli tévelygései nem rontják le a jelenkor vallásos hitét, hanem csak a haladás útjait mutatják: úgy az ima körül uralkodott balfogalmak sem vehetik el a mi imádkozási kedvünket, hanem arra indítanak, hogy imáinkat a mi fogalmainknak megfelelően alakítsuk át.

Jézus új korszakot nyitott az ima történetében is. A milyen határozott és korát messze túlszárnyaló fogalmai voltak Istenről, világról és az ember hivatásáról: olyan tiszták és határozottak voltak az imáról való nézetei is. Sőt talán egyetlen tárgyról sem nyilatkozott olyan tisztán és olyan határozott formában, mint az imádkozásról. Mert a míg például a törvényt eltörölni nem, hanem csak reformálni akarta, addig az imáról való nézeteit teljesen szembe állította a régi fogalmakkal. Mindenekelőtt tisztán megmondta, hogy az ima nem Istenért van, mintha neki szüksége volna, hogy előtte kifejezzük kívánságainkat. „Az Isten jól tudja mi nélkül szükölködtök, mi előtt kérnétek.“ Az ima nem is egy olyan bűverő vagy varázseszköz, mely Isten akaratát a mi kedvünkért megváltoztathatná. Isten végtelen lény. Akaratunkat az övé elébe soha sem állíthatjuk. Valóságos istenkáromlás még gondolni is arra, hogy mi imáinkkal ötet akaratából és törvényszerűségéből kitérithetjük. „Ne úgy legyen a mint én, hanem, a mint te akarsz.“ A Jézus Istenéről, a mi jó Atyánkról ki tenné fel, hogy a munkátlant gazdag aratással áldja meg csak azért, mert imádkozott s a szorgalmast koldusbotra juttassa azért, mert nem imádko-

zott? Ki hinné el, hogy a bűnöst boldogítsa imájáért s az erényest büntesse azért, mert elfeledte imádkozni? Jézus szellemében nem azért imádkozunk, hogy kapjunk érte valamit, hogy a gondviselést mintegy ébresztgessük általa, hogy az Isten figyelmét magunkra tereljük. Hiszen előtte még „fejünk hajszálai is számon vannak.“ A mikor az írás buzdít, hogy az imádkozásban meg ne restüljünk, akkor csak arra figyelmeztet, hogy Istenhez való bizalmunkról, előtte való alázatosságunkról, akaratán való föltétlen megnyugvásunkról minél gyakrabban tegyünk bizonyosságot; mert ez a mi megnyugtatásunkra s a tökéletességben való előhaladásunkra szolgál. De a folytonos kérés, keresés és zörgetés abból a czélból, hogy az imádkozó annál inkább meghallgattassék: ellenkezik a Jézus istenhitével és ima fogalmával.¹

Nemcsak az ima tartalmára, de a vele kapcsolatosan kifejezett külső szokásokra is elmondta Jézus a maga véleményét. Kárhoztatott minden czeremoniális imát. Az Istent „lélekben“ kell imádni. Elítélte a látszat kedvéért mondott imát. „Mikor imádkozol, menj be a te titkos szobádba.“ Nem szerette valamely imaformának minden értelem és érzelem nélküli ismételtetését. Ha imádkoztok, ne legyetek sok beszédűek, mint a pogányok, kik azt hiszik, hogy beszédük következtében hallgattatnak meg.“ Ezek és ezekhez hasonló kijelentései által Jézus előnkbe tárta az eszményi imádkozást s megadta az imáról elképzelhető s a mai kor világnézetébe is teljesen beillő legjobb és legteljesebb fogalmakat. Ezek szerint az ima nem egyéb, mint „reménykedő“ és „lemondó“ bizalmunk kifejezése. Az által, hogy a szentség és tökéletesség Istenéhez emel: buzdít, hogy hozzá hasonlók legyünk. Az által, hogy benne szükségünket, vágyainkat s reményeinket mintegy összefoglalva, figyelmünket teljes mértékben azokra irányítjuk: haladásunknak alapja s munkáink sikerének legfőbb biztosítóka. Az által, hogy Isten abszolút akaratát a mi véges akaratunk elébe helyezi: tanít megnyugodni a világ rendjében, az élet szenvedéseiben s ezerféle csalódásaiban. Nincsen tehát szebb, jobb és lelkünk megszentelődésére hatékonyabb eszközünk, mint a Jézus szerinti imádkozás. Jézus jól ismerte — hiszen saját magán

¹ Nagy Gusztáv: „Jézus imája“ Theol. értekezések 175—176 l.

tapasztalta -- az imának e nagy erejét s megszentelő hatalmát. Éppen azért, hogy az ő imafogalma annál maradandóbb legyen, hogy követői annál inkább az ő eszményéhez legyenek kötve s azt mennél inkább átvigyék az életbe: adott egy teljesen megfelelő imaformát az úgynevezett Mi Atyánkban. A nélkül, hogy a keresztényeket kizárólag ennek a használatára kötelezte volna: röviden belefoglalt mindent, a mit egy vallásos ember naponta kérhet, a miben kifejezve láthatja mindennapi reményeit és kívánságait, melyeknek összefoglalása emelheti lelkét s megnyugtathatja szívét.

Miért nem követhette a sokaság vagy legalább egyelőre miért nem kísérhették tanítványai Jézust a lelki életnek e megszentelt magaslatára? Vagy ha követték, miért volt ez csupán pillanatnyi föllángolás? Miért estek vissza éppen abba a mélységbe, a melyből Jézus megszabadítani akarta? Mert a Jézus tiszta és fenséges imafogalma nem világosította meg a tanítványok lelkét, sőt az utána következő nemzedék előtt már elhomályosult. Az első ballépés azzal kezdődött, hogy az Isten, ki lélek és láthatatlan, igen távoli és utólérhetetlen lénynek tetszett az imádkozó előtt. Mivel nem tudott hozzá felemelkedni, ösztönszerűleg keresett valamely közelebbi lényt, a kihez imáját intézhesse. Így találta meg a „Mi Atyánk“ helyett magát a Jézust, ki bizonyára tiltakozott volna ez ellen. Már az első ker. vértanu: István e szavakkal múlik ki: „Uram Jézus vedgy hozzád az én lelkemet.“¹ A későbbi keresztények nem elégedtek meg még a Jézus közbenjárásával és segítségül hívásával sem. Először a szenteket tisztelni s azután imádni kezdették. Különböző védő szenteket (patronus) választottak közbenjáróknak. Így keletkeztek a IV-ik százévtől kezdve a martyrokhoz, angyalokhoz, s különösen szűz Máriához intézett imák. Majd pedig különféle külsőségek jöttek ismét szokásba, a melyek többnyire a zsidók gyakorlatából szivárogtak át a kereszténységbe. Ilyenek az állva imádkozás, a térdelés, a kezek fölemelése stb. A kezek összekulcsolását később a IX-ik százévben I. Miklós pápa rendeletére vették gyakorlatba, annak jeleül, hogy az imádkozó az Urnak lelánczolt tehetetlen szolgálja. Bár Jézus korát meghaladó éles látással nyíltan hirdette, hogy az

¹ Csel. VII. r. 59 v. V. ö. Csel. IX. r. 14 v. I Kor. 1 r. 2 v.

ima nem az Istenért, hanem az emberért van: mégis követői hitték és hirdették az imának esodatevő erejét s Istenre való nagy befolyását. E tekintetben annyira mentek, hogy a kath. egyház felfogása szerint az ember az ima által, különösen, ha az böjttel és alamizsnáskodással van egybekötve, „mindenható“ lehet s Isten akaratát ő maga kénye és kedve szerint idomíthatja.¹ Tehát nem az Isten kormányozza az embert, hanem megfordítva. Különb en ez a felfogás a modern világnézet kifejlődése előtt nem indít csodálatra. Az ember nem birt kellő alappal, hogy a jézusi magaslatozon megállhasson. De hogy még ma is vannak, a kik a múlt idők e vastag sötétségét lelköken türik s a kik még a más józan felfogását és tiszta lelkét is beárnyékolni igyekeznek: ez már igazán a szentlélek ellen elkövetett, megbocsáthatlan bűne korunk emberének. De a kereszténység talán semmiben sem esett akkorát vissza a régi pogány gyakorlatba, mint ama felfogásban, hogy bizonyos imaformáknak minden lélek nélküli, gyakori ismétlése különös érdemet szerez. Így jöttek szokásba az olvasóra (rosarium) fűzött gépies „Üdvözlégy“-ek és „Miatyánk“-ok, melyek mint érdemszerző imák az egyház által is elismertettek.

Természetes, hogy a reformatio figyelmét az ima körül kifejtett visszaélések sem kerülhették el. És a reformatorok, ha minden téves fogalmat nem is írhattak ki, de az emberiséget az ima igazi czéljára és hivatására figyelmeztették s így a helyes út megtalálására irányították. Az imát ismét az emberi élet mozgató erőjévé tették. Ugy fogták fel, mint olyan eszközt, mely nem Istenre, hanem az emberre kell, hogy hatással bírjon. Mindazonáltal mindenik reformatornak az ő sajátos vallási felfogásához, hitnézetéhez képest meg volt a maga imafogalma. Luther mint „az üdvtörténet drámai mozzanataiba hatalmasan benyúló cselekményt“, Zwingli pedig mint a „a vallásos élet, mindenkivel közös alapjának nyilvánulását“ úgy tekintette az imát. Mi az Institutio III-ik része alapján a Kálvin imafogalmát s az imádságra adott törvényeit“ ismertetjük a következőkben.

Mint általában mindenütt, úgy itt is Kálvin az ember gyarlóságából és teljes tehetetlenségéből indul ki. Bennünk az

¹ Spiragó Ferencz: „Kath. Kathekismus“. III. k. 221—222. l. Szathmár, 1898.

üdvnek egyetlen feltétele sincs meg. Mindent magunkon kívül kell keresnünk. És e tekintetben mindent megtalálunk a Jézus Krisztusban, kiben a lelki kincseknek kimeríthetlen, gazdag bányáját nyitotta fel előttünk az Isten. De a földbe ásva és temetve hiába való minden kincs, ha mi azt számba sem vesszük. A Jézusban megjelent lelki gazdagság is hiábavaló, ha mi azt nem keressük fel s különösen könyörgés által nem kérjük az Úrtól. De hogy az imádkozásnak fogamatja legyen, bizonyos „törvényeket“ kell szemünk előtt tartanunk.

Első törvénye az igazi imádságnak az, hogy „az ember a saját dicsősége minden gondolatáról mondjon le.“ Ez azt teszi, hogy ne magunkban, hanem Istenben bizzunk s az ő irgalmaságától várjuk a meghallgattatást. Második törvény az, hogy valóban érezzük a mi tehetetlenségünket. E tehetetlenségünknek meggondolása s bűnös voltunknak mély érzete sarkalni fog az imádkozásra. Ezen kívül még két dolog van, a mi az imádkozásra buzdít. A *parancsolatok*, melyekkel Isten több helyen elrendeli az imádkozást és az *ígéretet*, melyek által kérésünk teljesítése felől biztosít. Van-e hát okunk kételkedni imáink sikerében? Semmi sincsen. Mert nem az ima érdemétől várjuk a meghallgattatást, hanem Isten ígéretétől. Az imádkozó személye teljesen mellékes, mert Isten ígéretei mindenkire egyformán szólnak. Az a fő, hogy minő „hittel“ és bizalommal terjesztjük elé kéréseinket. Hit nélkül semmit sem érhetünk el.

Azouban még a hit sem elég imáink sikerének a biztositására. Egyetlen ember sem méltó arra, hogy közvetlen Isten színe elébe járulhasson. A mi közbenjárónk a Jézus Krisztus. Az ő vezetése alatt juthatunk el biztosan az Atyához. Minden kérésünk, melyet az ő „nevében“ terjesztünk elé, meghallgattatnak. Erre nézve nem csak parancsolatot, de ígéretet is vetünk. Ebből az is következik, hogy azoknak, a kik a Krisztusén kívül más nevében hívják segítségül az Urat, semmi ígéretük nincsen a meghallgattatásra, mert Isten egyedül a Jézust tette a mi fejünké és vezérünké s a kik őtet elhagyják, azok „házasságtörésre“ vetemednek.

Van-e tehát valamely okunk, hogy a *szentek* által járjunk az Isten elébe? Éppen semmi sincsen. A szentek is csak a Krisztus útján jutottak Istenhez s általa lettek kedvessé előtte. Hogy gondolhassuk el hát, hogy ők minket segítsenek olyan

dologban, a miben saját magukat sem segíthették?! De a józan ész még más tekintetben is tiltakozik a szentek segítségül hívása ellen. Mert ha nincs részünk a Krisztusban, akkor a szentek útján sem juthatunk el az ő országába. Ha pedig részünk van a Krisztusban, akkor az egész egyház — s benne ama szentek is könyörögnek a mi üdvünkért. Tehát semmiképpen nem kell a szenteket segítségül hívni. Nekünk egyedül a Krisztusra kell támaszkodnunk, mert *Ambrosius* szerint ő „a mi szájunk, ki által az Atyával beszélünk, ő mi szemünk, ki által az Atyát látjuk; jobbunk, ki által mi magunkat az Atyának ajánljuk s az ő közbenjárása nélkül sem nekünk, sem semmiféle szenteknek nincsen közösségünk az Istennel.“¹ Nem különben gyalázzal illetik úgy a Krisztust, mint a szenteket azok, a kik egy védszentet (patronust) választanak maguknak, hogy közbenjárójuk legyen. Mert ezek, a míg egyfelől a Krisztust megfosztják „egyedüli közbenjáró“ czimétől, addig másfelől patronusukról azt tételezik fel, hogy az iránta különösebben mutatott tiszteletért, Isten akaratától eltérően valamely más úton munkálja üdvösségüket.

Miután a fentiekben Kálvin megtanít arra, hogy ellenében a katolikus felfogással és gyakorlattal, imáinkat a Krisztus nevében csak egyedül az Istenhez intézzük: most az ima alkotó elemeit mutatja ki. Az ima két részből áll, u. m. könyörgés és hálaadásból. Kálvin az imának u. n. bűnbánó részét nem említi. Szerinte ez felesleges is volna, miután az ima forrása éppen a saját tehetetlenségünknek a tudata. Szerinte az egész ima alaphangja nem egyéb, mint a bűntudat és gyarlóságunknak mélységes érzete. A mint egyfelől folyton éreznünk kell a saját tehetetlenségünket, másfelől pedig folyton látjuk Istennek csodadolgait: úgy minden időben, minden helyen és minden dologért imádkoznunk kell, vagyis minden kívánságunkat Istenre kell irányítanunk. Azonban mégis Pál apostolnak amaz intése, melylyel a szüntelen való imádkozást ajánlja, inkább csak a magán imádkozásra vonatkozik. A közegyházi imádkozás az emberekre való tekintetből bizonyos rend és idő szerint történik. Az ilyen közös imádkozásra vannak rendelve a *templomok*. Azonban nem kell azt gondolni, hogy a

¹ I. m. 141. l.

templom az imádságot megszenteli vagy Isten előtt kedvesebbé teszi. A ki ezt hiszi, az zsidós, vagy pogányos babonát űz. Mi mindnyájan Isten templomai vagyunk. Minden helyen megtaláljuk Istent, ha lélekben és igazságban keressük. Tette legyen Kálvin ezeket a nyilatkozatokat a kath. helyhez kötött imádkozás visszahatásaképpen, mégis olyan szabad, s mélységes vallásos érzelemből fakadó gondolatok ezek, hogy azoknak magasztaláig, a kereszténységnek még ma is csak csekély része tudott fölemelkedni.

Nem kevesebb szabadságról és mély vallásos érzelemről tanuskodnak a következő fejtegetések is, melyekben az ima lényegére, az imádkozás módjára és az ima nyelvére nézve mondja el észrevételeit. Mi az ima Kálvin szerint? „A szív benső vágyódása, melyet kiöntünk és feltárunk Isten előtt, ki a szíveket vizsgálja.”¹ E szerint az ima lényege a szívben és lélekben van. Bárhol történjék az imádkozás, nincsen annak semmi értelme és értéke, ha nem a szív mélységéből fakad. A fennhangon való imádkozásnak vagy az éneklésnek is csak így van jelentősége. Ellenkezőleg nagyon is rászolgál a gyülekezet a próféta feddésére: „Ez a nép csak szájjal tisztel; de szíve távol van tőlem.” Különben a fennhangon való imádkozásnak, ha az a szív mélyéről fakad, meg van a maga jó hatása az értelem gyakorlására s a figyelem ébrentartására. De jó hatással van a hitélet ébresztésére is. Éppen ezért a gyülekezeti imádság fennhangon történik. De hogy a kívánt czél el legyen érve, szükség, hogy az imádkozás az illető *nép nyelvén* történjék, hogy mindenki megértse. A magán imádkozásnál már nem föltétlen szükség a beszéd. Elég maga az „indulat” is. Sokszor a legigazibb imádságok nélkülözik a szót, a beszédet. Ennél szebben és szabadabban ma sem beszélhetnénk az érintett tárgyról.

Ez általános szabályok után Kálvin az ima *formáját* teszi vizsgálat tárgyává. Szerinte e tekintetben is a tudatlanságban levő ember segítségére jött az Isten. Mikor az ember azt sem tudta, hogy imájában mit kérjen, akkor a Jézus által adott egy tökéletes inaformát. Ebben elő van írva mindaz, a mit kérnünk illik és szabad s a mit kérnünk szükséges. A mikor ezzel

¹ I. m. 145 l.

imádkozunk, akkor nem kell attól félnünk, hogy valami lehetlent kérünk, a mi Isten akaratával ellenkeznek, mert csaknem a Jézus „szája szerint“ könyörgünk.

Itt nem térhetünk ki az úri ima kritikai méltatására. Nem sorolhatjuk elő azokat az érveket, melyeket az újabb tudomány egyik vagy másik tétele ellen vagy mellett felhozni szokott. E tekintetben utalunk Nagy Gusztáv idézett kitünő tanulmányára. Mi a világosság kedvéért nyomon kísérjük Kálvint fejtegetésében.

A mi az Úr imája külső alakját illeti, Kálvin nem fogadja el a katolikusok és lutheránusok ama nézetét, melylyel benne hét kérést különböztetnek meg. Hanem a Lukácsnál (XI. 2—4) található alak szerint hat kérésre osztja. Ámbár az imádkozásnál mindig első sorban Isten dicsőségét kell tekintenünk s az Úr imájának minden mondata első sorban erre vonatkozik: azért ez mégis két részre osztható tartalma szerint. Az első három kérés kizárólag Isten dicsőségére van rendelve; az utolsó három pedig az emberek szükségéről gondoskodik.

Szükségesnek tartjuk Kálvinnak az Úr imája egyes mondataira vonatkozó magyarázatát is röviden visszaadni. Mert ez a magyarázat nem csupán általános gondolatokat foglal magában, hanem csaknem mindenütt a maga specialis nézeteit is kifejezésre juttatni igyekszik, hogy ez által az Úr imáját a saját vallásos felfogásával mintegy szerves összefüggésbe hozza.

A kéréseket megelőzőleg a megszólítás igényel kiváló figyelmet és magyarázatot. „Mi Atyánk, ki a mennyekben vagy!“ Kálvin szerint ez a megszólítás azt mutatja, hogy az imádkozásnak a „Jézus nevében“ kell történnie, mert az Istent csak a Jézus által nevezhetjük Atyánknak. Az „Atya“ szóval végtelen bizalmunkat fejezzük ki. A „Mi Atyánk“ kifejezés pedig nem csak azt teszi, hogy Isten a mi közös Atyánk, hanem magában foglalja az emberek testvériségét is. Minket pedig arra kötelez, hogy ne csak magunkért, hanem a világon levő minden emberért imádkozzunk. „Ki vagy a mennyekben“. Ez a hozzátétel Isten dicsőségét, fenségét és magasztosságát fejezi ki.

„Szenteltessék meg a te neved“. Ez az első kérés két kívánságot fejez ki. Először azt, hogy Istent mindenek igazán megismerve szentnek tartásuk és magasztalják. Másodsor pedig

azt, hogy semmisüljön meg minden istentelenség, a mi azt a szent nevet bemocskolhatná.

„Jöjjön el a te országod“. Miben áll Isten országa? Kálvin szerint egyfelől abban, „hogyan Isten az ő szent lelkével vezeti és kormányozza az övéit“; másfelől pedig abban, „hogyan az elvetettek, a kik nem ismerik el őt Istennek és Úrnak, elveszti és semmivé teszi“. A midőn tehát Isten országa eljövetelére könyörgünk, akkor azt kérjük, „hogyan az Úr napról-napra sokasítsa a híveknek új seregét“. Töltse ki reájuk kegyelmének gazdagságát, hogy ez által bennük éljen és uralkodjék. Azt kérjük, hogy az igazság és világosság országa tündököljék, a hazugság és sötétség hatalma megsemmisíttessék.

„Legyen meg a te akaratod, miként a mennyben, úgy itt a földön is“. Ezzel azt kérjük első sorban, hogy égen és földön mindenütt mindent az Isten akaratát kormányozzon s hogy ennek az akaratnak minden teremtmény vesse alá magát. De egyszersmind e kéréssel lemondunk minden kívánságunkról s nemcsak azt kérjük, hogy akaratával ellenkező kívánságainkat kiirtsa, hanem azt, hogy teremtsen új szívet és lelket bennünk, a melylyel vele mindenekben egyetértünk.

Ez a három kérés tisztán az Isten dicsőségére vonatkozik. És bár ezek megvalósulása is a mi javunkra szolgál, de itt sohasem szabad erre gondolnunk, hanem kizárólag Isten dicsőségének előmozdítására irányult igyekezettel kell mindezeket kérnünk.

A következő három kérés a mi hasznunkra és szükségünkre vonatkozik. Ezek között első: „A mi mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma“. Ez talán a legáltalánosabb kérés s ehez Kálvin sem fűz különösebb gondolatokat. A kenyér alatt nem csupán a szoros értelemben vett kenyeret értjük, hanem általában mindazt, a mi testi életünkre megkivántatik. A „mindennapi“ és a „ma“ szók azt fejezik ki, hogy mondjunk le a hiúságról, fényelgésről és pazarlásról s kívánságainkat szorítsuk a napi szükség korlátai közé. Azonban, ha sok esztendőkre eltett javaink volnának, még akkor sem felesleges ez a kérés. Mert minden vagyon csak addig a miénk, a míg az Úr akarja. Óvakodjunk azért a mértékletlen kívánságoktól és elégedetlenségtől s fogadjuk hálával, ha Isten munkáink után megadja „a mi mindennapi kenyerünket“.

A következő kérdésben már ismét alkalmat talál Kálvin, hogy a saját vallásos hitét előtérbe helyezze. „Bocsásd meg“ stb. Szerinte vétkeinket úgy tekinthetjük, mint „adósságot“. Ezt az adósságot pedig mi semmiképpen meg nem fizethetjük, ha Isten el nem engedi. Ezért kell kérnünk a bűnbocsánatot. Istennek e drága ajándékát sem emberi érdemmel, sem pénzzel meg nem vásárolhatjuk. Isten az ő ingyen való kegyelméből osztogatja, miután magának eleget tett a Krisztusban. A midőn pedig azt kérjük Istentől, hogy úgy bocsásson meg nekünk, a mint mi is megbocsátunk embertársainknak, ezzel korántsem azt fejezzük ki, mintha nekünk jogunk volna a mások hibáit megbocsátani, a mi egyedül Isten joga; hanem azt, hogy a haragot, gyűlölséget s az elkövetett méltatlanság emlékéit kivetjük lelkünkéből. Ha ezt nem tesszük, akkor éppen az Isten haragját kérjük magunkra. Azt ne gondolja senki, hogy a másoknak való megbocsátás által kiérdemli az Isten bocsánatát. E szavak megerősítenek minket abban, hogy a milyen bizonyosan érezzük a másokkal való kiengesztelődést, olyan bizonyosak lehetünk bűneink bocsánata felől.

Az utolsó kérdés ez: „Ne vigy minket a kísértetbe, de szabadíts meg a gonosztól“. Azok, a kik hót kérést vesznek fel az Úr imájában, ez utolsót két részre osztják. Kálvin igen helyesen egynek tekinti. Mert mi is tulajdonképpen a kísértés? Kísértések egyfelől a saját rossz indulataink, melyek a törvény áthágására ösztönöznek; másfelől kísértés minden olyan külső benyomás, a mi elvon Istentől. A kísértések kétfélék, ú. m. „jobbról“ és „balról“ valók. Jobbról: a gazdagság, hatalom, méltóság stb., balról: a szegénység, gyötrellem, megvettetés stb. Arra kérjük tehát Istent, hogy ezeknek ne engedjen győzelmet felettünk, hanem inkább gondviselésével álljon őrt mellettünk. E minden veszélyen kívüli állapot a gonosztól megszabadítás, a melyet az ember Isten nélkül önerején el nem érhetne.

E hat kérdéshez járul a doxologia: „Mert tiéd az ország, a hatalom, a dicsőség“. Ez későbbi betoldás. A katolikusok ma nem használják. Kálvin szerint ez azt mutatja, hogy nem a mi érdemünkre alapítjuk kéréseinket, hanem Isten ama változhatatlanságára, mely szerint az ő országát, hatalmát és dicsőségét elvenni nem lehet. Az egésznek befejezése az „Amen“ szó, mely által „az égő vágy nyer kifejezést, hogy megkapjuk

azt, a mit Istentől kértünk és megerősítést nyer ama reményünk, hogy mindezek már részünkbe jutottak és bizonyosan meg fognak adatni, a mennyiben Isten ígérte meg azokat“.

Ime ez rövid tartalma az Ur imájának, melynek kiváló becsét kölesönöz az, hogy minden kétségen kívül, magától a Jézustól származik, a ki Kálvin szerint az „Istennek örökkévaló bölcsesége“ volt. Ebben az imában sem több, sem kevesebb nincs, mint a mennyi minden ember szükségét kielégíti. Tehát ehhez sem adni, sem belőle elvenni nem szabad. Ez nem azt teszi, hogy szavaihoz és betűihez kell ragaszkodnunk. A szellem a fő. Sok olyan ima van, a mi más szavakkal ugyanezt a szellemet fejezi ki. Azonban ez mégis annyira szabatos, hogy ennél jobbat kigondolni senkinek reménye nem lehet. Sőt ez az ima megtanít arra, hogy milyenek legyenek általában imádságaink. Figyelmeztet ugyanis arra, hogy ne szabjunk Isten elébe bizonyos törvényeket és feltételeket, hanem bizzuk az ő akaratára, hogy mindent úgy és akkor tegyen, a mint és a mikor akarja. Mindig az legyen imánk vezérfonala, hogy az ő akarata legyen meg. Az ilyen ima legfőbb vigasztalásunk az élet nehéz megpróbáltatásai között.

A mi végül az imádság idejét illeti, nem árt, ha a saját érdekünkben bizonyos alkalmakat vagy órákat választunk. Azonban legyen távol az ilyen óráktól minden babonás képzelődés, különösen legyen távol az a gondolat, hogy amaz órákban lerótuk Isten iránt minden tartozásunkat. Az ima-órák semmi egyébbre nem valók, minthogy minket időnkint figyelmeztessenek és ösztönözzenek az imádkozásra.

Ezekben mutatjuk be Kálvinnak az imádságról és az Ur imájáról való nézeteit. Meg van a szoros kapcsolat az ő általános vallástana és imafogalma között is. Azonban mégis úgy tetszik, hogy ez utóbbinál sokkal több szabadságot engedett magának s így a kívánt magaslatra is fölemelkedett. Leszámítva amaz átlidalásokat, melyekkel imafogalmát többi tanaival összekötni igyekezett, a melyek szorosan véve amugy sem tartoznak imafogalmához: elmondhatjuk, hogy az imádkozásra olyan törvényeket állított fel, melyek a keresztény imával összhangzanak.

„Az idealismus“ a vallásról.

„A valódi kereszténység fölül áll minden felekezetiéségen. Abban a felekezetiéségen lehetetlenség; ott minden egyező. A kereszténység nem theologia, hanem vallás és pedig absolut vallás. A kereszténység az az isteni öntudat, mely volt a Krisztusban és e krisztusi kereszténység egyetemes. Egyetemessége onnan van, mert erősíti a többi vallások positiv oldalát s tagadja tagadásait“. Egy angol írónak¹ e szavai méltó kifejezői a vallás magasztosságának, „isteni“ voltának. Tehát absolut, máshoz nem viszonyítható, egyébtől nem függő s létokát magában bíró drága kincs jutott nekünk osztályrészül a keresztény vallásban. Vajjon miként bánt el az emberiség e kincsével a múltban?... Forgatva a történelemnek messze multat előnkbe rajzoló lapjait, bár több helyen fel-felvillan az „isteni öntudat“ fénye, mely áthatotta a társadalmi öntudatot a vallásos érzés ébrentartása érdekében, de ott van mindig, mint kisértő rém, gyilkos sötétség ártó réme, a fény ellensége, az égi szellem káromlója, feltja — a theologiai szőrszálhasogatás, a felekezeti viszály tisztátalan szelleme is. Avagy nem „az isteni öntudat“ föltételelességének, viszonyosságának, tehát az absolut vallás alásülyesztésének tényeiről beszélnek-e hozzánk oly hosszú százévek során át Róma hierarchiai absolutismusának művei?... Nem a felekezetek theológiájának mulandó és részrehabjló felfogásait, féktelen vad és kegyetlen kitéréseit, józanságot és világosságot megvető, de békét, vagyont, életet, hazát feláldozó szenvedélyek és indulatok háboruit hirdeti-e a középkor inquisitiójának véres, borzasztó százada?... A ker. emberiség a vallásban nyert drága kincsét — mit azon az emelkedett és minden pártokon felül álló színvonalon, melyen a Krisztus tanítása szerint állania kell, föntartani nem birt — vagy még máig sem ismerte meg, vagy gon-

¹ Payne Alfréd: „Az igaz vallás“. (Unitárius kis könyvtár. I.)